

# بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بافت تاریخی بر امنیت محیطی گردشگران

(مطالعه موردی: محله چرخاب شهر اردکان)

مهندس زینب السادات میرحسینی\*، دکتر حیدر جهان بخش\*\*

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۱۳، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۵/۰۴/۲۸



## چکیده

ارتقاء امنیت محیطی بافت‌های تاریخی که رو به متروکه شدن هستند، به واسطه مؤلفه‌های کالبدی می‌تواند علاوه بر ایجاد آرامش و اطمینان از حضور در محیطی امن، موجب جذب گردشگران شود. بر این اساس با بازآفرینی مناسب با هدف بهره‌وری حداکثر و افزایش امنیت، زمینه فعالیت بهینه افراد را فراهم نمود. در این پژوهش، بررسی میزان تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر افزایش امنیت محیطی محله چرخاب مورد هدف است. روش پژوهش، علی-مقایسه‌ای و تحلیل داده‌ها در نرم افزار spss صورت گرفته است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد اگر چه بین دیدگاه گردشگران و ساکنین محله در زمینه مؤلفه‌های کالبدی محله اختلاف دیدگاه وجود دارد و از نظر گردشگران، محله ناامن تر است، اما در اولویت بندی مؤلفه‌های کالبدی از نظر هر دو گروه آسایش بصری در بالاترین رتبه و نفوذپذیری در پایین رتبه قرار دارد. در نهایت با ارائه راهبردهای کالبدی جهت ارتقاء امنیت محله پرداخته شده است.

## واژه‌های کلیدی

بافت تاریخی، امنیت محیطی، فضای شهری امن، آسایش بصری، نفوذپذیری

\* دانشجوی دوره کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، واحد تهران شرق، ایران. (مسئول مکاتبات)

Email: zeinab.mirhoseini@gmail.com

Email: h\_jahanbakhsh@pnu.ac.ir

\*\* استادیار و رئیس دانشکده هنر و معماری، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

## مقدمه

رشد و توسعه صنعت گردشگری در ایران به عنوان یکی از راهکارهای رهایی از اقتصاد تک محصولی و متنوع سازی منابع درآمد کشور، باید بیش از پیش مورد توجه برنامه ریزان و سیاست گذاران کشور قرار گیرد، چرا که کشور ایران با پیشینه تمدنی کهن و جاذبه‌های متنوع تاریخی و فرهنگی هنوز از مزایای این صنعت در جایگاه و سهم متناسب با خود استفاده نکرده است. موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و هماهنگ عناصر و فاکتورهای متعددی است که با هم ارتباط تنگاتنگی دارند. یکی از مهم ترین این فاکتورها امنیت گردشگران و مقصدهای گردشگری است (صیدایی و هدایت مقدم، ۱۳۸۹، ۹۸-۹۹). برآورد نشدن نیاز به امنیت افراد مخاطب با محلات تاریخی شهرها، نه تنها آنها را از رسیدن به نیازهای رده بالاتر هم چون خودشکوفایی، زیباشناختی، دانستن و فهمیدن باز می‌دارد، بلکه کاهش تعاملات اجتماعی و در نهایت خالی ماندن محلات تاریخی و متروکه شدن را در پی دارد. در این مقاله سعی شده است تا با بررسی تأثیر ویژگی‌های کالبدی محیط شهری و احساس امنیت محیطی در دو گروه ساکنین و گردشگران محلات تاریخی پردازد. لذا از این رو بر پایه رهنمودهای شهرسازانه، به ارائه راهکارهای کالبدی جهت ارتقاء حس امنیت محیطی در محلات تاریخی پردازد، به نحوی که با تحدید فرصت‌های مکانی برای کاهش احساس امنیت، موجبات حضور هر چه بیشتر گردشگران را در محلات تاریخی که دارای قابلیت‌های قوی جهت رونق صنعت گردشگری در شهرهای ایران هستند، را فراهم کرده و سبب ارتقاء پویایی و سرزندگی در محلات تاریخی گردد.

پژوهش حاضر در پی تعیین مؤلفه‌های کالبدی مؤثر بر امنیت محیطی و بررسی دیدگاه ساکنین و گردشگران بافت‌های تاریخی در زمینه تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر امنیت محیطی است.

## روش پژوهش

روش مورد استفاده در این پژوهش علی-مقایسه‌ای است و به وسیله ابزار پرسش‌نامه و مشاهده برای تحلیل دیدگاه‌های ساکنین و گردشگران و با بهره گیری از منابع کتابخانه‌ای و جمع آوری اطلاعات وضع موجود محله به صورت میدانی می‌باشد. تحلیل یافته‌ها در نرم افزار SPSS انجام شد و از آزمون آماری تی‌استیودنت (tstudent) برای گروه‌های مستقل با فرض همسانی واریانس‌ها در جهت بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بر امنیت محیطی استفاده گردید. جامعه آماری مورد مطالعه به علت نامشخص بودن نمونه آماری گردشگران از روش نمونه‌گیری در دسترس تصادفی به تعداد ۱۲۰ نفر (برای هر گروه ۶۰ نفر) استفاده شد.

## مبانی نظری پژوهش

جهت گردآوری اطلاعات این بخش از پژوهش، مطالعات را در پنج بخش که شامل: گردشگری در بافت تاریخی، امنیت محیطی در ارتباط با گردشگران، محیط شهری امن، امنیت شهری در کالبد و نمونه‌های مشابه جهانی می‌باشد، دنبال شده است، تا بر مبنای آن اطلاعات در جهت پاسخ گویی به سؤالات پژوهش گام برداشته شود.

## گردشگری در بافت تاریخی

سازمان جهانی جهانگردی، گردشگری را مجموعه فعالیت‌های افرادی که به مکان‌هایی خارج از محل زندگی و کار خود، به قصد تفریح و استراحت و انجام امور دیگر مسافرت می‌کنند و بیش از یک سال متوالی در آن مکان‌ها نمی‌مانند، تعریف نموده است (دهستانی، ۱۳۸۳). به بیان دیگر گردشگری عبارت است از گذران اختیاری مدتی از اوقات فراغت خود در مکانی غیر از محل سکونت دائمی به قصد بهره برداری از لذت‌های گردشگری (صدرموسوی، ۱۳۸۶، ۱۳۰). به طور کلی صنعت گردشگری از دو جهت دارای اهمیت است: اولاً موجب آشنایی مردم با دیگر فرهنگ‌ها، نژادها، اقوام، سرزمین‌ها و گویش‌ها می‌شود و ثانیاً از نظر اقتصادی یکی از منابع مهم درآمد و ارز و نیز ایجاد اشتغال محسوب می‌شود که امروزه جنبه اقتصادی آن بیشتر مورد توجه قرار گرفته است.

گردشگری در بسیاری از کشورهای بزرگ و کوچک جهان، از بزرگترین و سودآورترین صنایع آن کشورها است. آمار نشان می‌دهد ۱۱ درصد نیروی کار در کشورهای توسعه یافته در بخش گردشگری فعال بوده و سالانه ۳۰ تا ۴۰ میلیارد دلار در آمد از این راه نصیب این کشورها می‌شود. گردشگری یکی از مطمئن ترین، پاک‌ترین و ارزان‌ترین منابع کسب درآمد ارزی است (صیدایی و هدایت مقدم، ۱۳۸۹، ۱۰۰). آگاهان اقتصادی معتقدند گردشگری بخشی از مجموعه عظیم اقتصاد است که در حد بسیار زیادی با رگه‌های فرهنگی گره خورده است. مقایسه درآمد کسب شده توسط کشور ترکیه و هم چنین آثار گردشگری این کشور از لحاظ جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی با کشور ایران، نشان دهنده آن است که سالانه چه مقدار از ظرفیت این صنعت را از دست می‌دهیم (غلامی، ۱۳۸۷، ۲۵). کشور ایران با پیشینه تمدنی کهن و جاذبه‌های متنوع توریستی و موقعیت برجسته اقلیمی، ضمن آنکه خواهان منافع اقتصادی ناشی از صنعت گردشگری از جمله اشتغال‌زایی و درآمد ارزی است، بر حفظ ارزش‌های متعالی و هویت فرهنگی و تمدنی خود نیز تأکید دارد که در این زمینه لازم است قدم‌های مهمی برداشته شود.

گردشگر امروزی از سفر، اهداف متفاوتی را دنبال می‌کند که همین

فرایند دارد، که خود با استفاده از ابزار گردشگری در بافت‌های تاریخی می‌تواند بافت تاریخی را متحول نماید.

### امنیت میمپی در ارتباط با گردشگران

امنیت، از ریشه لاتین «securus» که در لغت به معنای نداشتن دله‌ره و دغدغه است؛ گرفته شده و هم چنین موضوعاتی چون رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، نگرانی با وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین و ضمانت را در بر می‌گیرد. امنیت در فرهنگ فارسی نیز به معنای آزادی و آرامش، فقدان ترس و عدم هجوم دیگران بیان شده و در فرهنگ علوم رفتاری نیز دو معنا از این واژه شامل یک حالتی که در آن ارضاء احتیاجات و خواسته‌های شخصی انجام شود و احساس ارزش شخصی، اطمینان خاطر، اعتماد به نفس و پذیرشی که در نهایت از سوی طبقه‌های اجتماعی نسبت به فرد اعمال می‌شود مطرح شده است (ماندل، ۱۳۸۷، ۴۴)؛ و محصول برقراری نظم در جامعه است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یکی از حقوق اجتماعی انسان بیان شده و هم ردیف آزادی قرار گرفته است (حشمتی، ۱۳۸۲).

نیاز به امنیت همواره یکی از بنیادی‌ترین نیازهای بشر به شمار می‌آید. با افزایش و پیچیدگی جوامع، شرایط تأمین این نیاز و برطرف کردن این مسأله نیز پیچیده‌تر شده است (پورمعروفی و زمانی، ۱۳۹۳، ۲). مهم‌ترین نیاز از نظر روحی، امنیت است که به عنوان مهم‌ترین هدف زندگی و جوهر سلامت روانی فرد تلقی می‌شود (فروم، ۱۳۶۰، ۱۱)؛ در طبقه‌بندی نیازها که توسط مازلو به انجام رسیده است، امنیت پس از

امر باعث نوعی دسته‌بندی گردیده است. گردشگری فرهنگی یکی از مهم‌ترین انواع گردشگری می‌باشد که هدف آن آشنایی با آداب و رسوم، فرهنگ و هنر، بازدید از موزه‌ها، مکان‌های مذهبی و بناهای تاریخی می‌باشد. گونه گردشگری تاریخی - فرهنگی، به دلیل این که محصولات عرضه شده در آن منحصر به فرد باقی می‌ماند و قابل تقلید نیستند، کمتر مورد تهدیدهای رقابتی واقع می‌شود (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۷۹). گردشگری فرهنگی بخشی تعیین کننده جهت پایداری الگوهای سنتی که فرهنگ، معماری و میراث تاریخی را ارزیابی می‌نماید می‌باشد. بافت‌های تاریخی از مهم ترین عوامل جاذب گردشگران فرهنگی می‌باشند و بر اساس تحقیقی که توسط مؤسسه بین المللی لانگ و انجام گرفته، مهم ترین دسته از جاذبه‌های شهری در بازار گردشگری، مکان‌های قدیمی و جذاب هستند. در بافت تاریخی شهرها، معمولا ساختمان‌های قدیمی و بناهای بسیار با ارزش و هسته اولیه بازارها قرار دارند (مشهدیزاده دهقانی، ۱۳۸۳). در این گونه بافت‌ها؛ ابنیه، فضاها و عناصر واجد ارزش به صورت مجموعه‌ای به هم پیوسته‌اند و ساختار واحدی دارند (البقی، ۱۳۸۰، ۸). بافت‌های تاریخی شهرها از ابعاد و جنبه‌های گوناگون دارای ارزش و اهمیت می‌باشند که در جدول ۱ آمده است.

لذا با توجه به ارزش‌های گوناگون بافت‌های تاریخی بایستی راهکارها و روش‌هایی مد نظر قرار گیرد که بتوان از طریق اعمال آنها ابنیه و فضاهای تاریخی شهرها را با احتیاجات و الزامات زندگی امروزی بشر سازگار و هماهنگ ساخت. در واقع، تبدیل مرکز شهر به عرصه مستقل و خود کفا که منجر به ارزش افزوده خواهد شد، اهمیت ویژه‌ای در این

جدول ۱. جنبه‌های ارزشمندی بافت‌های تاریخی<sup>۱</sup>

ارزش معماری	همراهی ساخته‌های انسان با طبیعت، توجه به مسائل اقلیمی، تجانس در کالبد و ساکنین، هماهنگی عملکردهای شهری و توجه به فاکتورهای زیبایی شناختی، از ارزش‌های معماری بافت‌های تاریخی می‌باشند که بالتبع می‌تواند مورد توجه گردشگران نیز قرار گیرند.
ارزش تاریخی	بخش‌هایی از بافت‌های تاریخی محل شکل‌گیری حوادث و رویدادهای تاریخ گذشته یک کشور می‌باشند، وقایعی که گاه سرنوشت یک ملت و یک نسل را دگرگون ساخته‌اند.
ارزش فرهنگی	کالبد‌های تاریخی عامل بسیار نیرومندی برای اتصال افراد به سابقه فرهنگیشان می‌باشند. بافت‌های کهن شهری، مکان انباشت خاطره‌ها هستند و از جایگاه ویژه‌ای در حفظ ارزش‌های فرهنگی یک جامعه برخوردارند بر این اساس، بافت تاریخی شهر مناسب‌ترین مکان برای درک وجوه مختلف بومی و محلی و چگونگی تأثیر آن بر جنبه‌های مختلف زندگی شهری است.
ارزش اجتماعی	بافت تاریخی به پشتوانه انسجام اجتماعی پیشین، دارای قابلیت تقویت روابط اجتماعی و افزایش انسجام اجتماعی است و الگو و مفهوم محله و مرکز محله آن، فرصت مناسبی برای تجربه مشارکت مردمی و تحکیم همبستگی در بین شهروندان است.
ارزش شهرسازی	بافت‌های تاریخی جدای از آن که نقش مهمی در بازشناسی سبک و الگوی شهرسازی در دوران‌های گذشته دارند. در شرایط کمبود مسکن اهمیت می‌یابد. چون علاوه بر این که مسکن این حوزه‌ها نوعی سرمایه محسوب می‌شوند، از نظر تسهیلات شهری و تأسیسات زیر بنایی نیز صرفه جویی خواهد شد.
ارزش اقتصادی	در بافت‌های تاریخی شهر آثار با ارزش فرهنگی و هنری کم نظیری موسوم به منابع تاریخی به چشم می‌خورد، که نماد عینی تمدن گذشته و زندگی شهری است و مبنای پایداری از نظر اقتصادی به شمار می‌رود که بر پایه منابع مادی ساخت بشر قرار دارد و یکی از مولدهای عمده اقتصاد فرهنگی به شمار می‌رود.

جدول ۲. جایگاه ایمنی و امنیت در نظریات مختلف (مأخذ: عباس زادگان، ۱۳۸۴)

نظریه پرداز	لنگ	مازلو	استیلی	کنتریل	لگتون
رتبه دوم نیازهای انسانی	۱۹۳۸	۱۹۸۷	۱۹۷۳	۱۹۶۵	۱۹۵۹
	امنیت	ایمنی و امنیت	تماس اجتماعی	امنیت و نظم	جهت و گرایش‌ها در جامعه

نیازهای فیزیولوژیک به عنوان دومین طبقه از مهم‌ترین و بنیادی‌ترین نیازها معرفی شده است (Wellesley, 1990, 16). جان لنگ نیز در مدل نیازهای انسانی، امنیت را به عنوان یکی از نیازهای اساسی در مرتبه دوم از نیازهای انسانی قرار می‌دهد (Carmona et al., 2003, 107). البته سایر محققان نیز به شکل‌های متفاوت به این موضوع اشاره داشته‌اند که در جدول ۲ گردآوری شده است.

پروفسور لئونارد دوئل واضح ایده شهر سالم، در معرفی گونه‌شناسی نیازهای شهری، امنیت را در قالب اولین رده از نیازها به عنوان نیازهای اساسی و اولیه می‌شمارد (Duhl, 2005, 3)؛ دکتر جان اشتون نیز که از صاحب نظران بین‌المللی شهر سالم به شمار می‌رود، امنیت را یکی از کیفیت‌های غیر قابل جایگزین در ایجاد یک شهر سالم مورد اشاره قرار می‌دهد (Ashton, 1988, 16). برخی صاحب نظران معتقدند امنیت از دو جنبه عینی و ذهنی تشکیل شده که جنبه عینی و بیرونی آن همان ایمنی و جنبه ذهنی و درونی آن احساس امنیت نام دارد (کارگر، ۱۳۸۳، ۳۶). بر این اساس امنیت نوعی احساس آرامش و آسایش درونی قلمداد می‌شود که از مؤلفه‌های فعال محیط حاصل شده و پس از ادراک ذهنی گونه‌ای احساس در امان بودن را به وجود می‌آورد. احساس امنیت نیز از قرارگیری انسان در شرایط محیطی به مثابه نوعی ادراک روانی حاصل می‌شود که از یک ساختار شهری و فرهنگی خاص با ساختار فرهنگی-اجتماعی دیگر متمایز می‌شود (پاکزاد، ۱۳۸۱، ۷). لذا شکل‌گیری احساس امنیت از لحاظ روان‌شناختی وابسته به شرایط محیطی و از سوی دیگر نوع برداشت و سطوح ادراکی است. به عبارت دیگر منظور از احساس امنیت محیطی گردشگران، حالات درونی و جنبه ذهنی از امنیت است که گردشگران در ارتباط با کالبد بافت‌های تاریخی احساس می‌کنند. دو عنصر اساسی در طراحی شهرها، فضا و توده ساختمانی هستند. فضا به اندازه توده ساختمانی، نیروی سازمان‌دهنده با اهمیتی در شهرها محسوب می‌شود و نباید آن را محدود‌دهی به جا مانده از ساخت و ساز بناها دانست. به عبارت دیگر فضا، مجموعه‌هایی از روابط میان مردم و مردم، اشیاء و مردم و اشیاء و اشیاء است (Rapoport, 1977, 68). هر فضای شهری توسط عناصر محدودکننده و مستقر در آن قابل شناسایی است و شخصیت آن تابع چگونگی و نظم حاکم بین این عناصر است.

مراد از کالبد بافت تاریخی در این پژوهش همان عناصر و اجزای کالبدی تشکیل دهنده محیط شهری باز می‌باشد که عبارتند از: کف، بدنه، سقف و عناصر مستقر در فضا (اثاثه شهری و پوشش گیاهی) و از آن جایی که هدف معماری و طراحی شهری تبدیل نیازهای فضایی- رفتاری مردم (از جمله نیاز به امنیت) به فضای کالبدی مناسب است (بحرینی، ۱۳۸۶، ۴۹)؛ کالبد بافت تاریخی به عنوان یکی از مهم‌ترین محصولات طراحی شهری در جذب گردشگران باید بتواند نیازها و توقعات استفاده‌کنندگان را برآورده کند، در صورتی که نتیجه کار طراحی شهری نتواند نیاز به امنیت استفاده‌کنندگان از فضاها را ارضاء کند، فضاهایی در شهر خلق می‌شوند که افراد در آنها احساس امنیت نمی‌کنند و زمینه بروز رفتارهای نابهنجار و جرایم شهری فراهم می‌شود که خود باعث طرد گردشگران از این بافت‌های ارزشمند می‌گردد.

از آنجایی که امنیت محیطی در زمره عوامل اجتماعی تأثیرگذار کلان بر سرزندگی فضاهای شهری بوده، گلکار نیز در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر سرزندگی فضاهای شهری» سرزندگی را به همراه ۱۶ کیفیت دیگر که ایمنی و امنیت یکی از آنهاست آفریننده کیفیت طراحی شهری می‌داند؛ با جمع‌بندی مطالب گفته شده می‌توان ادعا کرد اگر در نتیجه فرایند طراحی شهری، فضایی با ویژگی‌های کالبدی مناسب و درخور فضای شهری امن و قابل دفاع خلق نشود، استفاده‌کنندگان از این فضاها و به‌ویژه گردشگران که ناآشنا با محیط هستند، در این فضاها ترس از وقوع جرم داشته و احساس امنیت کافی برای حضور در این فضاها ندارند. این عدم تمایل افراد به حضور در محلات تاریخی شهرها که رو به متروکه شدن هستند، علاوه بر کاهش سرزندگی فضاهای عمومی و اختلال در کیفیت طراحی شهری، موجبات کاهش نظارت اجتماعی و در پی آن افزایش موقعیت‌های مجرمانه در این فضاها را فراهم و در نهایت ناامنی هرچه بیشتر این فضاها را در پی خواهد داشت.

### ۱۱ ممیحا شهری امن

بررسی نظریات و دیدگاه‌های صاحب نظران و محققان در زمینه امنیت محیطی، از این جهت که ما را به سوی انتخاب راه حل‌های

پنجره‌های شکسته یک ساختمان و وجود زباله به مثابه چراغ سبزی برای مجرمین است (کلانتری، ۱۳۸۰، ۸۲). آخرین نسل از نظریه پردازان پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی بر روی شرایطی که جرم در آن اتفاق می افتد، تکیه کردند. از جمله تایلور وهال که چهار اصل را برای پیشگیری از آن مطرح کردند: مراقبت و نظارت، حضور شهروندان در فضای شهری، کنترل دسترسی و از بین بردن عامل تحریک آمیز (حشمتی، ۱۳۸۴، ۸۶).

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد، طراحی شهری می‌تواند از طریق تغییر در کالبد محیط شهری مانع از ارتکاب جرم و رفتار مجرمانه شود. طراحی شهری، ابزارهای لازم در این خصوص از قبیل ایجاد موانع و سد کردن موقعیت‌های ارتکاب جرم، دشوار کردن اهداف مجرمانه، تغییر رفتار شهروندان در محیط‌های شهری، از بین بردن مکان اختفا و راه‌های فرار مجرمان در محیط‌های شهری را در اختیار داشته به گونه‌ای که مردم را قادر سازد از فضاهای در اختیار خود در شهر به نحو مطلوب استفاده کنند (حشمتی، ۱۳۸۴، ۸۸).

### امنیت شهری در کالبد

امنیت را با توجه به مطالعات صورت گرفته می‌توان به طور کلی در سطوح مختلفی هم چون امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی، امنیت اقتصادی، امنیت فرهنگی، امنیت کالبدی (محیطی)، امنیت کارکردی تقسیم بندی نمود. تعریف هر کدام از این مفاهیم در حوزه‌های مختلف نیز از هم متمایز می‌شوند، به عبارتی علوم مختلف بسته به موضوعات مورد بررسی خود، برای امنیت تعاریفی خاص دارند. فضاهای شهری نیز به عنوان بخش کالبدی عرصه عمومی که تجلی کالبدی این عرصه محسوب می‌شوند؛ در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. یک فضای شهری مناسب تا حد زیادی تأمین کننده امنیت و فضای نامناسب از بین برنده آن و زمینه ساز انواع آسیب‌ها و معضلات اجتماعی است (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹، ۲۲). بنابراین محیط محلات شهری در تعامل نزدیکی با موضوع امنیت قرار می‌گیرند. چرا که در اهداف تئوری‌های شهرسازی اجتماعی میزان حضور افراد در محیط شهری به توازن بین کنترل‌های اجتماعی و صمیمیت، امنیت و احساس ناامنی، آشنا و غریبه، شباهت‌ها و تفاوت‌ها بستگی دارد. بنابراین شهرها هم محل ترس و تمایل و هم تهدید و فرصت می‌باشند که هم جاذبه و هم دافعه ایجاد می‌کنند (Siebel & Wehrheim, 2003). گروه بیل هیلبر با استفاده از نرم افزار اسپیس سینتکس با تمرکز بر بعد کالبدی، تجمع خیابان‌ها و لایه‌های آن را به عنوان مؤلفه‌های کلیدی در ایجاد محیط امن شهری معرفی کرده‌اند. از نظر این گروه بهترین محیط‌های شهری، آنهایی هستند

بهینه و کاربردی هدایت می‌نمایند، بسیار ضروری به نظر می‌رسد. نظریات امنیت محیط شهری، گاه به طور صریح و گاه به طور ضمنی در تفکرات برخی محققان ارائه گردیده است. در زمینه نظری شروع مباحث جرم شناسی شهری را باید از مکتب جامعه شناسی شیکاگو و مطالعات اولیه بوم‌شناسی شهری دانست، مکتب بوم‌شناسی شهری با افرادی چون رابرت پارک (۱۹۱۶)، در سیر تکوینی خود به بررسی پدیده‌های اجتماعی مانند جرم و جنایت و امراض روانی در شهرها و ترسیم نقشه‌های آن پرداخت (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۳۰). در سال ۱۹۶۱ جین جیکوبز موضوع وحشی گری خیابانی را مورد بررسی قرار داد. او معتقد بود مشکل عدم امنیت بسیاری از نقاط شهرها، گروه‌های جمعیتی بزهکار یا فقیر نیست بلکه آنها به عنوان یک نقطه ی شهری، از نظر کالبدی قادر به اعمال امنیت و سرزندگی ناشی از آن نیستند (جیکوبز، ۱۳۸۶، ۲۹-۳۲). در ادامه اقدامات جیکوبز، در سال ۱۹۷۱ ری جفری برای اولین بار مقاله پیشگیری از جرم از طریق طراحی شهری را منتشر کرد (Gibson & Johnson, 2013, 260).

مقالات پژوهشی و تلاش‌های فراوان جیکوبز و جفری سبب شکل‌گیری و توسعه نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی CPTED شد. این نظریه یک پیشنهاد روش‌شناسی طراحی است که براساس آن با به کارگیری طراحی مناسب و هدفمند محیط انسان ساخت، معماران و شهرسازان می‌توانند مجال ترس از جرم و تبهکاری را کاهش داده و کیفیت زندگی را بهبود بخشند (Atlas, 1999) به وسیله پنج اصل قلمرو، نظارت طبیعی، کنترل دسترسی، حمایت از فعالیت و تعمیر و نگهداری، CPTED در محیط اعمال می‌شود (ایرانمنش، ۱۳۸۴، ۱۶-۱۸). با مطرح شدن نظریه پیشگیری از جرم از طریق طراحی محیطی، الیزابت وود و اسکالامو انجل از جمله کسانی بودند که به حمایت از آن پرداختند. آنجل اعتقاد داشت که با مشخص کردن حدود مالکیت، کاهش یا افزایش دسترسی به محل و نیز بالابردن نظارت شهروندان از طریق محیط کالبدی، می‌توان در کاهش جرایم تأثیر مستقیم اعمال نمود (Gibson & Johnson, 2013, 260) تمام آثار قبلی، به ویژه آثار جیکوبز، در اثر اسکار نیومن در سال ۱۹۷۲ تحت عنوان فضای شهری قابل دفاع به اوج خود رسید (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۳۸).

نوع دیگری از پیشگیری از جرم را کلارک در سال ۱۹۹۲ مطرح کرد که پیشگیری وضعی از جرم نام دارد و با عقاید اسکار نیومن سازگاری زیادی دارد؛ او معتقد بود با تقسیم بخش‌های بزرگ فضاهای عمومی و واگذار نمودن آنها به تک تک افراد و گروه‌های کوچک، می‌توان فضا را به وسیله مردم کنترل نمود (حشمتی، ۱۳۸۴، ۸۶). در سال ۱۹۸۲ ویلسون و کلینگ نظریه پنجره‌های شکسته را ارائه نمودند. براساس این نظریه، وجود نشانه‌هایی از نبود کنترل و نظارت اجتماعی بر محیط نظیر

جدول ۳. پیشینه و اقدامات و ملاحظات جهانی<sup>۲</sup>

پیشینه اقدامات و ملاحظات جهانی در آراء اندیشمندان و صاحب نظران شهری	
۱۹۶۰	جین جیکوبز <sup>۳</sup> * نیاز به خیابان‌های امن در شهر، جداسازی و تشخیص مکان‌های عمومی و خصوصی، تنوع کاربری و اختلاط آنها در سطح شهر و توجه به پیاده روها و تقویت امر پیاده مداری.
	اسچلمو آنجل <sup>۴</sup> * تأثیر فشردگی فضاها بر میزان امنیت محیط، تغییر دادن محیط کالبدی حول هدایت کردن و عبور و مرور سردرگم در مسیره‌های مشخص، تقسیم کردن مراکز تجاری در مناطقی که عبور و مرور مردم زیاد است.
۱۹۷۰	رای جفری <sup>۵</sup> * کاهش قابلیت طبیعی جرم خیزی محلات شهری، نظارت عمومی، شفافیت و در معرض دید قرار گرفتن فضاهای عمومی و اشتیاق مردم به گزارش و برخورد با تخلفات و جرایم.
	اسکار نیومن <sup>۶</sup> * هر فضایی متولی داشته باشد (حس مالکیت)، تعیین سلسله مراتب برای فضاها، ترغیب حس مسئولیت پذیری شهروندان.
۱۹۸۰	ویلسون و کیلینگ <sup>۷</sup> * زوال محله و عدم نگهداری کالبدی از آن زمینه نا امنی و جرم خیزی را فراهم می‌آورد. براتینگهام <sup>۸</sup> * کاهش قابلیت‌های طبیعی جرم‌خیزی محلات، اشاره به نابسامانی طراحی محیط مصنوع، نقش موانع طبیعی و بازدارنده‌های موقعیتی در کاهش فرصت دهی برای تجاوزات و جرائم شهری.
۱۹۹۰	شرمن و گارتین <sup>۹</sup> * اقدامات پیشگیری از جرم برای کاهش بیش از حد فرصت‌های جرم، متمرکز بر روی جرم شناسی مکان. تابلور وهال <sup>۱۰</sup> * مراقبت و نظارت عمومی، حضور شهروندان در فضاهای شهری، کنترل دسترسی، از بین بردن عامل تحریک آمیز (CPTED). ویلیام کلارک <sup>۱۱</sup> * تغییر در طرح فضاها مسکونی، تجاری و فضاهای عمومی جهت پیشگیری از جرم، ایجاد فضاهای قابل دفاع (نظریه انتخاب منطقی).

به نوبه خود تأثیر بسزایی بر افزایش یا کاهش احساس امنیت افراد دارد، به همین منظور نیز قابلیت امکان سنجش نقش آن از نگاه شهروندان و گردشگران که مخاطبین اصلی این بافت‌ها هستند، وجود دارد.

### بررسی نمونه‌های مشابه جهانی

در میان مواردی که ضوابط برنامه‌ریزی و طراحی شهری برای ارتقاء کیفیت مکانی به آن توجه دارد، رعایت اصول مربوط به افزایش امنیت محیطی در برخی از تجربیات جهانی از جایگاه مهمی برخوردار است که البته توجه ویژه و همه جانبه به آن به طور عمده در چند دهه اخیر صورت گرفته است. از جمله کشورهای پیشگام در این زمینه می‌توان به استرالیا و انگلستان اشاره نمود.

مطالعات انجام شده نشان می‌دهد، سامان یافته‌ترین حرکت به منظور پیشگیری از جرم از طریق طراحی شهری در استرالیا از اواسط دهه ۱۹۹۰ آغاز شده است (صالحی، ۱۳۸۷). اما آنچه بعدها در سال ۲۰۰۰ منتشر شد و از آن پس مبنای عمل بسیاری از طراحان و برنامه‌ریزان در استرالیا قرار گرفت «ماخذ راهنمای طراحی شهری و پیشگیری از جرم دولت مرکزی استرالیا» است. همچنین مهم‌ترین سندی که کشور انگلستان در ارتباط با کاهش جرایم از طریق طراحی شهری در دولت مورد تأیید قرار گرفته است تحت عنوان «مکان‌های امن، سیستم برنامه‌ریزی و پیشگیری از جرم» می‌باشد (شرکت لوین دیویس، ۱۳۸۹)، که در جدول ۴ آورده شده است.

مطالعه ضوابط مربوط به کشورهای استرالیا و انگلستان در ارتباط

که به خوبی با الگوی شهر، یکپارچه شده‌اند و امنیت عمومی را ترویج می‌کنند (Boyle et al., 2001) در این راستا می‌توان بر این موضوع تأکید داشت که محیط برخی از محلات تاریخی برپایه ترس ساخته شده‌اند، ترس از فعالیت‌های منفی، ترس از برخورد با مردم، ترس از عبور از خیابان‌ها، حتی ترس از آب و هوا و این ترس‌ها موجب قفل شدن ساکنین در محیط شده و ارتباط با جهان پیرامون را قطع کرده و محیط‌های عمومی را سخت و غیر جذاب می‌کند؛ وجود دیوارهای تیره و مخروبه‌ها، خیابان‌هایی که وحشت آور می‌باشند، به جای این که حس مکان ایجاد کند، بیشتر محلی برای عبور محسوب می‌شود و جذابیت برای حضور گردشگران وجود نخواهد داشت. لذا افراد در مواجهه با این فضاها به طور عمومی دو راه ذیل را در پیش خواهند گرفت: نخست رفتارهای کناره‌گیرانه و محدودکننده، مثل اجتناب کردن از حضور در مکان‌های ناامن، یا باهم رفتن به این مکان‌ها، دوم رفتارهای محافظه‌کارانه، مثل روش‌های دفاع شخصی؛ البته هیچ‌کدام از این واکنش‌ها نمی‌توانند ترس از جرم را کاهش دهند (ضابطیان و همکاران، ۱۳۸۹، ۱۱۳).

در مجموع موضوع امنیت کالبدی با توجه به این که در تعامل مستقیم با شهر قرار دارد مورد تأکید صاحب نظران حوزه شهرسازی قرار گرفته و آن را مایه آسایش و آرامش و احساس رضایتی که شهروندان در نتیجه افزایش کارایی و مطلوبیت محیط و کالبد می‌دانند، که این مطلوبیت با برنامه‌ریزی دقیق، طراحی سنجیده و نظارت کافی در فضای شهری حاصل می‌شود. لذا از آنجایی که کالبد بافت‌های تاریخی

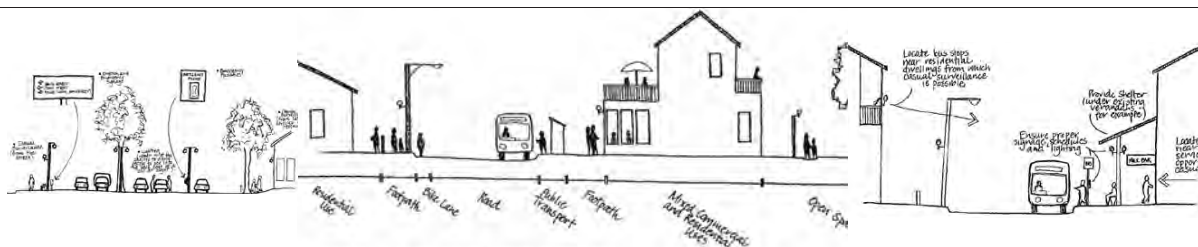
جدول ۴. بررسی راهبردهای اسناد پیشنهادی کشورها در زمینه طراحی شهری مبتنی بر کاهش جرم

محتویات	هدف	سند	
<p>۱. نور رسانی: عوامل موقعیتی، انسجام در نورپردازی، جانمایی نور، انواع نور</p> <p>۲. نظارت طبیعی و خطوط دید: بهبود خط دید، نظارت غیر رسمی، کاربری‌ها</p> <p>۳. نشانه گذاری: طراحی و پیش بینی علائم</p> <p>۴. طراحی ساختمان: ورودی ساختمانها، مصالح و اثاثیه، پارکینگ، انبار کاربری تجاری</p> <p>۵. کاربری مختلط: کاربری‌های سازگار و مختلط</p> <p>۶. منظر سازی: کاشت در مسیر پیاده و ورودی‌ها، کاشت دیواری، درختان غیر پوشاننده</p>	<p>ایمنی جامعه در</p> <p>تصمیم‌سازی‌های مربوط به</p> <p>کاربری زمین و فعالیت‌های</p> <p>توسعه ای در استرالیا مد نظر</p> <p>قرارگیرد.</p>	<p>مآخذ راهنمای طراحی شهری</p> <p>و پیشگیری از جرم</p>	استرالیا
<p>۱. دسترسی و حرکت : چارچوب حرکتی</p> <p>۲. ساختار: چیدمان و انواع ساختمان‌ها، حداقل برخورد</p> <p>۳. نظارت و مالکیت: دید، نظارت بر پارکینگ‌ها، نورپردازی و روشنایی، حس مالکیت</p> <p>۴. حمایت کالبدی: تغییر مدل و حذف ساختمان‌های آسیب دیده، احیا عناصر تاریخی</p> <p>۵. فعالیت: جذب افراد مبادی قانون، جذب کاربری‌های مختلط</p> <p>۶. مدیریت و نگهداری: باعث بالا رفتن کارآمدی مکان‌ها است.</p>	<p>ارائه ایده‌ها و راهکارهایی</p> <p>برای کمک به برنامه‌ریزان و</p> <p>طراحان به منظور ایجاد فضای</p> <p>با کیفیت مطلوب و ایمن برای</p> <p>ساکنین و گردشگران</p>	<p>مکان‌های امن، سیستم</p> <p>برنامه‌ریزی و پیشگیری</p> <p>از جرم</p>	انگلستان

جامعه موجب به وجود آمدن رفتارهای نامتعارف می‌شوند که دارای روابط علت و معلولی هستند و در سه سطح کلان، میانه و خرد مطرح می‌باشند. این عوامل در سطح خرد در بردارنده عوامل مؤثر بر ایجاد رفتارهای مجرمانه در فضاهای شهری هستند که از جمله مهم‌ترین آنان عوامل محیطی است. تفکر مدرنیستی معتقد است که فضاهای کالبدی می‌توانند رفتار مردم را عوض کنند. یعنی با طراحی ویژه با تمهید کالبدی می‌توان رفتار خاصی را در افراد مخاطب با محیط تسهیل و تشویق کرد. فضای شهری و روابط جاری در آن با هم ارتباط متقابل داشته و از هم تأثیر می‌پذیرند. انسان از طریق روابط اجتماعی- فرهنگی به فضا و فرم، عملکرد و اهمیت می‌بخشد. سازماندهی فضا به نوبه خود به تغییر شکل این روابط می‌انجامد. بنابراین با شناسایی عوامل مؤثر کالبدی می‌توان در راستای

با طراحی شهری برای ایجاد امنیت محیطی و پیشگیری از جرم، نشان‌دهنده مبانی کلی است که به نظر می‌رسد در همه جا قابل تکرارند. گرچه در طراحی‌ها مد نظر قرار دادن موقعیت محلی و عوامل فرهنگی- اجتماعی منطقه مورد طراحی قرار گرفته از اهمیت بسیاری برخوردار است، اما آنچه در سطح کلان مطرح است از هدف و مراحل یکسانی تبعیت می‌کند. همچنین عناصری که باید در طراحی آنها اصول طراحی ذکر شده در قبل رعایت شوند، در همه جا یکی هستند، تنها ممکن است با توجه به مقتضیات مکانی و زمانی در اولویت قرار گیرند.

**تبیین شاخص‌های کالبدی مؤثر بر امنیت محیط شهری**  
عوامل گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی در سطح



شکل ۱. برخی از راهبردهای طراحی شهری دولت استرالیا در جهت پیشگیری از جرم (Source: Australian Capital Territory Government, 2000)

شود؛ عدم رؤیت بصری ناشی از فرم فضا، شرایط بسیار مناسبی برای اهداف و رفتارهای بزهکاران و خلافکاران فراهم می‌سازد. ساختار کالبدی فضا یا فرم فضا نقش انکارناپذیری در چگونگی ایجاد فضاهای بدون دفاع دارد (علی آبادی، ۱۳۸۱، ۸). سطوح و عناصر عمودی، فضای برآمده و محیط آن، سطوح کف فرورفته، کنج‌ها، سطوح L و U شکل و... به دلیل عدم رویت بصری به مکان‌هایی تبدیل می‌شوند که طیف وسیعی از ناهنجاری‌ها را پذیرا بوده و از موارد کاهنده قابلیت نمایانی در فضا هستند (پودراتچی، ۱۳۷۳، ۹۵).

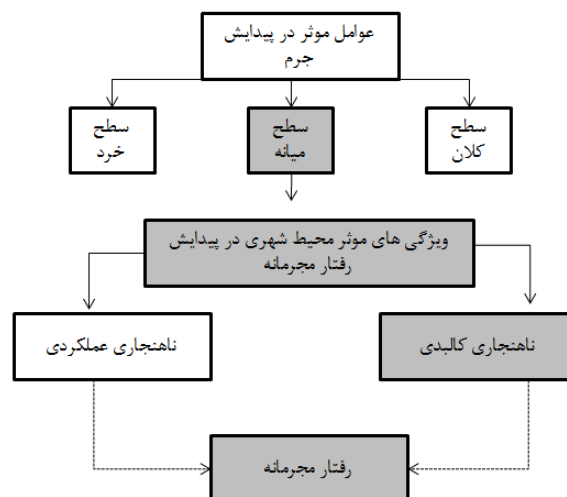
### آسایش بصری و محیطی

همبستگی آماری میان فراوانی وقوع جرایم و رفتارهای غیرمتعارف با مکان‌های آلوده بیانگر آن است که آسایش بصری و محیطی از مؤلفه‌های مهم و اساسی محیط‌های شهری امن محسوب می‌شود (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۶۳). انواع آلودگی‌ها در فضاهای شهری که می‌تواند موجب رفتارهای غیرمتعارف شود به ترتیب زیر است:

- آلودگی نمادی (خوانایی): نمادها و علائم یا به عبارت دیگر نشانه‌ها از عوامل مهم تشخیص قسمت‌های مختلف شهر هستند و افراد و به خصوص غریبه‌ها از طریق برقراری ارتباط با آنها احساس امنیت می‌کنند و مسیر خود را می‌یابند. تسهیل در امر تشخیص جهت از نخستین خصوصیات است که باید بر تصویری خوب از محیط مرتب باشد و به نوعی به شخص احساس امنیت در فضا می‌دهد و این درست برخلاف احساس ترسی است که بر شخص مستولی می‌شود (لینچ، ۱۳۷۲، ۹۲).

- آلودگی دیداری: اغتشاش بصری در شکل شهر می‌تواند از طریق احساسی و ادراکی بر روی رفتارهای اجتماعی انعکاس یافته و اغتشاش رفتاری (رفتارهای ناهنجار) را در فضای شهری توجیه نماید. بنابراین، آن بخش از فضاهای شهری که واجد تناسبات بصری مطلوبی هستند و به عبارت دیگر در آن اغتشاش بصری کمتری وجود دارد، نسبت به سایر فضاها کمتر با اغتشاش‌های رفتاری عجین می‌شوند (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۱۷-۱۷۳).

- آلودگی نور: منظور از آلودگی نور، فقدان روشنایی مناسب در فضاهای شهری و عمومی است. سیستم روشنایی خوب خطرات احتمالی این که متخلفان ممکن است شناسایی شوند را افزایش می‌دهد و شانس این که کسی برای کمک به یک قربانی اقدام کند، افزایش می‌یابد (Wekerle & Whitzman, 1995, 28). کمیت و کیفیت نور از عوامل مهم در تأمین روشنایی و مؤثر بر احساس امنیت شهروندان است. خیره شدن چشم (اختلاف زیاد میان بالاترین و پایین‌ترین میزان روشنایی در میدان دید) از بزرگ‌ترین دشواری‌ها در نورپردازی است و باید لوازم نورپردازی طوری طراحی شود که روشنایی مناسب را بدون خیرگی ایجاد کند. کیفیت نور نیز بستگی به جنبه‌های مختلف که طراحان



شکل ۲. جایگاه ناهنجاری‌های کالبدی در فضای شهری<sup>۱۲</sup>

بهبود وضعیت محیط که باعث ارتقاء امنیت محیطی می‌گردد؛ گام برداشت. لذا دستیابی به شاخص‌هایی به منظور سنجش احساس امنیت گردشگران در مراجعه به محلات تاریخی که با سطح رضایت ذهنی و احساس آرامش آنها در ارتباط باشد؛ اهمیت می‌یابد. بنابر مطالعات صورت گرفته شاخص‌های فضای شهری امن عبارتند از:

### اندازه و فرم فضا

این مؤلفه خود از دو معیار اندازه فضا و فرم فضا تشکیل می‌شود که به ترتیب تشریح می‌شوند:

**معیار اندازه فضا:** این معیار دربردارنده شاخص‌های مقیاس فضا و احساس ازدحام است. از نظر مامفورد برای برقراری روابط اجتماعی در فضای شهری، محدودیت در اندازه فضا و تراکم جمعیت ضروری می‌باشد و بنابر نظر کالینز در میدان‌های عظیم شهری مردم دچار اضطراب می‌شوند که به بیماری ترس از فضای باز شهرت دارد. درنهایت بیان می‌شود که هرچه اندازه فضا بزرگتر باشد، احتمال وقوع رفتارهای آنومیک در فضا افزایش می‌یابد (تولایی، ۱۳۷۹). در خصوص مسئله ازدحام باید به این مسئله توجه شود که تراکم زیاد الزاما به مفهوم معادل ازدحام نیست. مسئله ازدحام را در ارتباط با اندازه فضا مورد توجه قرار می‌گیرد. بدین معنی که به نظر می‌رسد، هرچه فضاهای بی‌کران و خالی خود اضطراب آور است و شرایط جرم خیز را فراهم می‌سازد از طرف دیگر فضاهای کوچک، با توأم شدن ازدحام زیاد نیز می‌تواند شرایط آسیب پذیری را موجب شود (صالحی، ۱۳۸۷).

**معیار فرم فضا:** این معیار دربردارنده شاخص قابلیت نمایانی فرم فضا است. بدون شک یک مجرم نمی‌خواهد درحین ارتکاب به جرم دیده



نرده، تابلو و علائم هشدار، حریم‌های کالبدی مناسبی هستند که حدود مالکیت و در نتیجه حدود دسترسی را مشخص می‌کند. لذا با تعیین مالکیت‌های شخصی می‌توان موانعی بر سر راه دسترسی مجرمین ایجاد کرد (کلاتری، ۱۳۸۰، ۸۷). نظام سلسله مراتبی سازماندهی فضا، میزان نفوذ پذیری را کاهش می‌دهند، همچنین به وسیله جدا کردن کاربران فضاهای عمومی به گروه‌های مختلف نظیر پیاده و سواره و با محدود کردن هر کدام به وسیله شبکه راه جدا از هم، از میزان نفوذپذیری به طور مؤثری کاسته می‌شود (بتلی و همکاران، ۱۳۸۲، ۱۸-۲۵).

### کیفیت ابنیه و کاربری اراضی

صاحب‌نظران بی‌شماری برآنند که ریشه انحرافات را باید در خانه‌های مسکونی نامناسب جستجو کرد و این گونه خانه‌ها در ایجاد کج‌روی‌ها و بزهکاری‌ها نقش مهمی را بازی می‌کنند و تمام جوامع طبقاتی، بیشتر مجرمین متعلق به نواحی پست و نامناسب است (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۹۷). ترکیب عملکردها و فعالیت‌ها برای رشد فرهنگی و ایجاد روابط متقابل بین آدمیان ضرورتی حیاتی دارد. از سوی دیگر تزریق کاربری‌های شبانه در محلات باعث حضور افراد در محیط و افزایش نظارت عمومی می‌گردد.

### مطالعه موردی

محلله چرخاب مهم‌ترین محله در محدوده بافت تاریخی شهرستان اردکان است، این شهرستان در شمال استان یزد و در قلب کویر

با آنها نور را کنترل می‌کنند دارد که شامل انواع مختلف وسایل نورپردازی است (وولاند و وینترباتم، ۱۳۸۰، ۵۵).

- آلودگی محیطی: وجود فاضلاب و زباله در محیط‌ها و فضاهای شهری موجب کاهش کیفیت محیط می‌شود که بنابر نظریه پنجره‌های شکسته ویلسون و کلینگ، میان محیط‌های شهری آلوده و افزایش جرایم ارتباط مستقیمی وجود دارد زیرا نشانه نبود کنترل فردی و جمعی در این فضاها بوده و چراغ سبزی برای مجرمین محسوب می‌شود (Pekins et al., 1993, 35).

- آلودگی رنگ: روان‌شناسان ثابت کرده‌اند که نوع ترکیب رنگ‌های استفاده شده در محیط زندگی و فضای شهری به طور ناخودآگاه در وضعیت روحی مردم مؤثر خواهد بود (صالحی، ۱۳۸۷، ۱۷۳). منظور از آلودگی رنگ تمام شرایط نامطلوبی است که ناشی از ادراک و احساس انسان از رنگ محیط می‌شود و موجب ناخشنودی او شده و ممکن است موجب رفتار نامطلوب و ناهنجار او گردد.

### سازمان فضایی و نفوذپذیری

روشنی و وضوح سازمان فضایی و مرزهای قلمروهای خصوصی، نیمه خصوصی (نیمه عمومی) و عمومی از یکدیگر موجب کاهش نفوذپذیری و افزایش نظارت اجتماعی و پیشگیری از جرایم می‌شود. تعریف مرزهای روشن، مالکیت یک فضا را تعریف می‌کند و بنابراین یک حس قلمرو و حس مکان ایجاد می‌کند (Atlas, 1999, 6). قرار دادن دیوار، حصار،

جدول ۵. مؤلفه‌های کالبدی فضای شهری امن

مؤلفه	معیار	شاخص	شرح
اندازه و فرم فضا	اندازه فضا	مقیاس فضا	مقیاس انسانی
	فرم فضا	احساس ازدحام	نه ازدحام نه خلوتی
آسایش بصری	آسایش بصری	آلودگی نمادی	خوانایی و وضوح مکانیابی
	آسایش بصری	آلودگی دیداری	هماهنگی نماها از نظر فرم، رنگ و مصالح
سازمان فضایی	آسایش محیطی	آلودگی نور	روشنایی و نورپردازی مناسب
	سازمان فضایی	آلودگی محیطی	نبودن آشغال و کثیفی در محیط
کاربری اراضی	سازمان فضایی	مالکیت و نظارت	مرزبندی فضاهای عمومی، خصوصی و نیمه خصوصی
	کیفیت ساختاری	دسترسی	معاثر پیاده و سواره
کیفیت ساختاری	کیفیت ساختاری	کیفیت ابنیه	مخروبه نبودن
کیفیت اراضی	کیفیت اراضی	عملکرد	وجود کاربری‌های مرتبط و شبانه

که در مرکز شهر به عنوان یک قابلیت در تولید مکان منحصر به فرد و برندسازی شهر در جهت جذب گردشگر محسوب می‌شود، به عنوان مطالعه موردی انتخاب گردیده است.

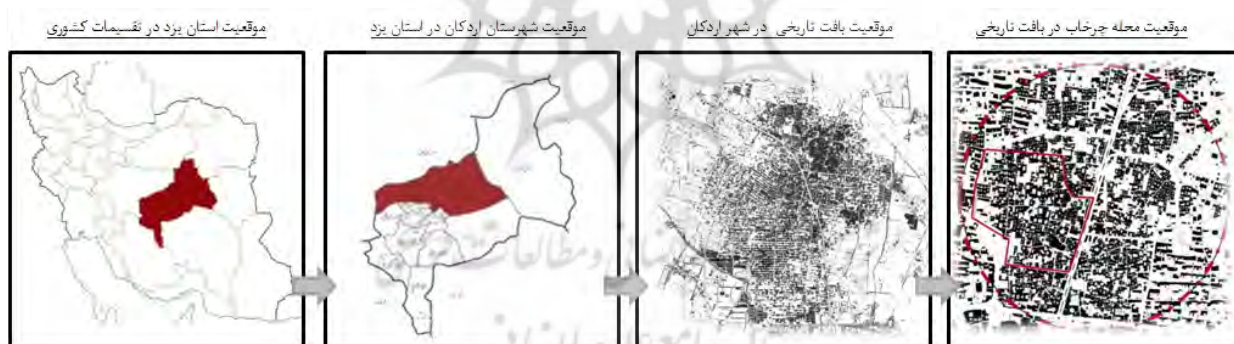
### یافته‌های پژوهش

در جهت سنجش و بررسی رابطه مؤلفه‌های کالبدی فضای شهری و امنیت گردشگران که از مهم‌ترین عوامل حضور آنها در محلات تاریخی است، اقدام به توزیع پرسش‌نامه‌ای بین ساکنان و گردشگران محدوده مورد مطالعه صورت گرفت. با توجه به نامشخص بودن تعداد افراد جامعه گردشگران محله چرخاب با نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۶۰ نفر گردشگر حاضر در محله و ۶۰ نفر از ساکنین محله بر اساس نمونه‌گیری تصادفی ساده، در این پژوهش شرکت داشتند. پرسش‌نامه طراحی شده، شامل ۲۴ سؤال می‌باشد که تعداد سؤالات مربوط به هر متغیر ۵ سؤال می‌باشد. برای اندازه‌گیری سؤالات، از مقیاس درجه‌بندی لیکرت با ۴ درجه متفاوت (بسیار زیاد / زیاد / کم / خیلی کم) استفاده گردید. برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از آزمون آماری تی‌استیودنت (tstudent) برای گروه‌های مستقل با فرض همسانی واریانس‌ها

مرکزی ایران در مسیر بزرگراه تهران- بندرعباس قرار گرفته است. محله چرخاب از نظر ساختار کالبدی و فضایی و اقتصادی و اجتماعی مهم‌ترین محله شهر به‌شمار می‌رفته است. این محله کم‌جمعیت و کم‌وسعت‌ترین محله در میان محلات بافت تاریخی اردکان، با مساحتی حدود ۱۸ هکتار می‌باشد، که در مرکز بافت قدیم قرار گرفته است شکل ۳ به ترتیب موقعیت محله در تقسیمات کشوری و شهرستان اردکان را نشان می‌دهد (انجمن چارسوق، ۱۳۹۴).

بافت تاریخی اردکان به علت قرار گرفتن در منطقه کویری دارای ساختمان‌های خشتی و گلی خاص مناطق کویری می‌باشد. کمی نزولات آسمانی، عدم رخداد طبیعی خاص، دور بودن از مرزهای جغرافیایی کشور و قرار نگرفتن در معرض هجوم بیگانگان باعث گردیده علی‌رغم گذشت زمان، بافت تاریخی آن تا این اواخر سالم و دست‌نخورده باقی بماند، همین امر یکی از نقاط قوت این محله در جهت گسترش صنعت گردشگری می‌باشد.

لذا در این پژوهش محله چرخاب، از آن جهت که به عنوان محلی به‌جامانده از گذشتگان در بافت تاریخی اردکان متشکل از خانه‌های اعیانی، آب انبار، حمام و مسجد. از معماری ارزشمند گذشتگان می‌باشد



شکل ۳. موقعیت محله چرخاب در تقسیمات کشوری (ماخذ: انجمن چارسوق، ۱۳۹۴)



سردر دربند صدرالفضلا

بازار چارسوق

مسجد جامع

آسیاب درک

شکل ۴. برخی از بناهای تاریخی محله چرخاب

## بررسی تأثیر مؤلفه‌های کالبدی بافت تاریخی بر امنیت محیطی گردشگران

استفاده گردید. این پژوهش دارای ۲ فرضیه می‌باشد که با توجه به داده‌های حاصل از پرسش‌نامه‌ها، به بررسی فرضیه‌های پژوهش پرداخته شد.

فرضیه اول: بین تأثیر مؤلفه‌های کالبدی امنیت محیطی از دیدگاه گردشگران و ساکنین تفاوت معناداری وجود دارد.

همان‌طور که جدول ۷، نشان می‌دهد بین دو گروه از نظر مؤلفه کالبدی در تمامی مؤلفه‌ها به جز نفوذپذیری در سطح ۰/۰۱ تفاوت معناداری وجود دارد. و فرض وجود رابطه در این فرضیه تایید می‌گردد. بنابراین، بین دو گروه تفاوت دیدگاه وجود دارد. و از نظر گردشگران مؤلفه‌های کالبدی محله چرخاب در ایجاد ناامنی (به جز نفوذ پذیری) نسبت به ساکنین در شرایط نامناسب‌تری قرار دارد.

فرضیه دوم: اولویت‌بندی مؤلفه‌های کالبدی امنیت محیطی از دیدگاه گردشگران و ساکنین متفاوت است.

جدول ۶ شاخص‌های توصیفی آزمون آماری t استیودنت برای گروه‌های مستقل مربوط به فرضیه اول

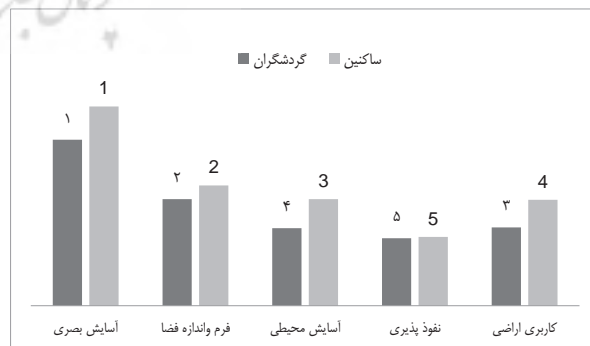
متغیرها	گروه پاسخ دهنده	میانگین	انحراف استاندارد	خطای انحراف معیار
اندازه و فرم فضا	گردشگران	۱۱/۴۷	۲/۱۵	۰/۲۸
	ساکنین	۱۲/۹۵	۲/۰۲	۰/۲۶
آسایش بصری	گردشگران	۱۷/۸۷	۳/۲۹	۰/۴۲
	ساکنین	۲۱/۴۵	۳/۴۰	۰/۴۴
آسایش محیطی	گردشگران	۸/۳۵	۲/۰۴	۰/۲۶
	ساکنین	۱۱/۴۸	۲/۱۰	۰/۲۷
نفوذپذیری	گردشگران	۷/۲۶	۱/۷۲	۰/۲۲
	ساکنین	۷/۴۱	۱/۵۱	۰/۱۹
کاربری اراضی	گردشگران	۸/۴۳	۲/۰۴	۰/۲۶
	ساکنین	۱۱/۴۰	۱/۷۹	۰/۲۳

جدول ۷. آزمون t برای مقایسه میانگین نمونه‌های مستقل در مؤلفه‌های کالبدی بین گروه‌های مورد مقایسه

شاخص‌های آماری متغیرها	تفاوت میانگین	خطای انحراف استاندارد	t	df	تفاوت معنی دار
اندازه و فرم فضا	۱/۴۸	۰/۳۸	۳/۸۹۴	۱۱۸	۰/۰۰۰
آسایش بصری	-۳/۵۸	۰/۶۱	-۵/۸۶	۱۱۸	۰/۰۰۰
آسایش محیطی	-۳/۱۳	۰/۳۸	-۸/۲۸	۱۱۸	۰/۰۰۰
نفوذپذیری	۰/۱۵	۰/۳۰	۰/۵۰	۱۱۸	۰/۶۱۳
کاربری اراضی	۲/۹۷	۰/۳۵	۸/۴۸	۱۱۸	۰/۰۰۰

جدول ۸. رتبه‌بندی مؤلفه‌های امنیت محیطی محله بین ساکنین و گردشگران محله چرخاب

گردشگران	ساکنین
۱. آسایش بصری	۱. آسایش بصری
۲. فرم و اندازه فضا	۲. فرم و اندازه فضا
۳. کاربری اراضی	۳. آسایش محیطی
۴. آسایش محیطی	۴. کاربری اراضی
۵. نفوذ پذیری	۵. نفوذ پذیری



شکل ۵. مقایسه و رتبه‌بندی مؤلفه‌های امنیت محیطی محله چرخاب بین ساکنین و گردشگران

جدول ۹. راهبردهای کالبدی ایجاد محیط شهری امن

مؤلفه	معیار	شاخص	راهبردهای پیشنهادی	نمونه ترسیمی
A. اندازه و فرم فضا	اندازه فضا	مقیاس فضا	۱. پرهیز از طراحی فضاهای فرعی و پرت ۲. طراحی مسیرهای ورودی و خروجی مناسب برای فضاها ۳. ایجاد مقیاس انسانی در فضا به واسطه رواق، میلمان شهری و پوشش گیاهی	
		احساس ازدحام	۱. فرم و مصالح مناسب میلمان شهری ۲. چیدمان میلمان متناسب با ظرفیت فضاها جهت دعوت کنندگی در فضاها	
B. آسایش بصری	فرم فضا	قابل نمایانی فرم	۱. پرهیز از طراحی پرها و بر جای ماندن فضاهای خالی ۲. پرهیز از طراحی فضاهای U و L شکل نامناسب ۳. پرهیز از ایجاد گوشه‌های دنج در فضاها و مسیرهای محله ۴. پرهیز از طراحی اختلاف شدید در سطح افقی در معابر ۵. جانمایی مناسب میلمان شهری به منظور افزایش قابلیت نمایانی ۶. پرهیز از طراحی پوشش گیاهی نامناسب در فضا به منظور رؤیت پذیری همه جانبه فضا	
		آلودگی نمادی	۱. هماهنگی نوع و رنگ مصالح در بدنه‌های فضاهای جمعی ۲. بازسازی جداره‌ها و کف مسیرها با مصالح هماهنگ با بافت ۳. تعریف مرکز ثقل فضا به وسیله امتداد محورها و تأکید بر بنای شاخص ۴. خوانایی کارکرد در اجزای کالبدی فضاهای جمعی ۵. دید مناسب به عناصر شاخص محدوده ۶. قراردادن نماها و علائم کافی و مناسب در ورودی و خروجی فضاها	
C. آسایش بصری	آلودگی دیداری	آلودگی دیداری	۱. کمیت و کیفیت مناسب روشنایی‌ها در محیط شهری و ابنیه تاریخی ۲. یکسانی تابلو مغازه‌ها از نظر رنگ و طرح ۳. ایجاد فضای پارکینگ در کناری ورودی‌های سواره و در لایه پشتی ۴. هماهنگی نوع و رنگ مصالح فضاهای مکث و حرکت	
		آلودگی نور	۱. روشنایی و نورپردازی مناسب محیط شهری و ابنیه شاخص ۲. جانمایی مناسب روشنایی در فضاهای مکث و حرکت	

جدول ۹. راهبردهای کالبدی ایجاد محیط شهری امن

مؤلفه	معیار	شاخص	راهبردهای پیشنهادی	نمونه ترسیمی
B.C. آسایش بصری و محیطی	آسایش محیطی	آلودگی محیطی	<ol style="list-style-type: none"> <li>۱. طراحی و جانمایی مناسب سطل زباله همگانی در محیط شهری</li> <li>۲. تعبیه ایستگاه‌های دوچرخه سواری در ورودی محله جهت ترقیب استفاده از دوچرخه به جای اتومبیل در محله در جهت کاهش حضور موتور سیکت و ماشین و کاهش آلودگی‌های محیطی</li> <li>۳. ایجاد آسایش اقلیمی با استفاده از پوشش گیاهی و آب نما و..</li> <li>۴. طراحی ابنیه جدید بر اساس ویژگی‌های اقلیمی</li> </ol>	
			<ol style="list-style-type: none"> <li>۱. تعیین حریم فضاهای عمومی، خصوصی، نیمه عمومی، نیمه خصوصی از طریق دروازه‌ها، پرچین‌ها، نرده‌های کوتاه و... به تعریف مالکیت در فضا</li> <li>۲. حذف نوشته‌های روی شیشه مغازه‌ها در جهت زیبایی بصری و افزایش نظارت عمومی بین مغازه‌ها و معابر می‌گردد.</li> <li>۴. استقرار فعالیت‌های غیر رسمی خیابان در محدوده‌های گشودگی مسیر جهت افزایش نظارت غیر رسمی</li> <li>۵. تقویت کاربری‌های تجاری مجاور میدین و مسیرهای ارتباطی در جهت افزایش نظارت عمومی بر محیط</li> </ol>	
D. سازمان فضایی	سازمان فضایی	مالکیت و نظارت	<ol style="list-style-type: none"> <li>۱. شاخص نمودن ورودی‌های محله از خیابان‌های اطراف به داخل محله به گونه ای برای گردشگر خوانا بوده و حس دعوت کنندگی داشته باشد.</li> <li>۲. ساماندهی مسیرهای منتهی به بناهای شاخص</li> <li>۳. علامت گذاری و مشخص بودن اسامی کوچه‌ها و معابر</li> <li>۴. در مسیرهایی که امکان تفکیک مسیر سوواره و پیاده وجود ندارد، جنس مصالح کف به گونه ای انتخاب گردد که از صورت وسایل نقلیه کاسته و ماشین‌ها با سرعت کم حرکت کنند تا امنیت افراد پیاده حفظ شود (آجر و قلمه سنگ).</li> <li>۵. استفاده از ریتم در طراحی جداره‌ها جهت خوانایی مسیرها و تلفیق دسترسی با فضاهای شهری ایستا و پویا</li> </ol>	
			<ol style="list-style-type: none"> <li>۱. دیوار چینی دور بناهای مخروبه ای که ارزش تاریخی آنها مجهول است و امکان تخریب آنها وجود ندارد.</li> <li>۲. توجه به هماهنگی ساخت و سازهای جدید با بافت اصیل محله</li> <li>۳. مرمت و احیا کالبد بناهای تاریخی که دچار فرسودگی شده اند.</li> <li>۴. محوطه سازی اطراف بناهای تاریخی</li> </ol>	
E. کاربری اراضی	کاربری اراضی	عملکرد	<ol style="list-style-type: none"> <li>۱. تزریق کاربری‌های که فعالیت ۲۴ ساعته و شبانه دارند در جهت افزایش رفت و آمد در محله</li> <li>۲. تبدیل زمین‌های خالی و مخروبه به فضای سبز</li> <li>۳. ایجاد کاربری‌های سرریز به گونه ای که با قرار گیری میلمان‌هایشان در فضای بیرونی، سرریز فعالیت به بیرون داشته باشند که علاوه بر سرزندگی باعث افزایش نضارت عمومی می‌گردد.</li> <li>۴. امکان استفاده از عرصه کاربری‌های درشت دانه در ساعات تعطیلی به فعالیت‌های دیگر.</li> <li>۵. احیا بناهای قدیمی و تغییر کاربری با توجه به نیازهای روز.</li> </ol>	

بنابراین با توجه میانگین محاسبه شده از داده‌ها (جدول ۶)، شکل ۵ ترسیم گردید که مشخص می‌نماید اولویت مؤلفه‌های کالبدی بین گردشگران و ساکنین متفاوت می‌باشد. همچنین در محله چرخاب بین مؤلفه‌های کالبدی محیط امن، آسایش بصری در بهترین شرایط و نفوذپذیری در نامناسب ترین شرایط قرار دارد. (جدول ۸)

### نتیجه‌گیری

امنیت از بنیادی‌ترین ارکان حیات هر فرد و جامعه است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر به عنوان یکی از حقوق اجتماعی انسان و در ردیف آزادی است. از آنجایی که یکی از عوامل رضایتمندی فرد از محیط و تشویق وی به حضور در آن محیط تأمین امنیت وی است؛ هدف کلی پژوهش حاضر، شناسایی رابطه میان ویژگی‌های کالبدی محلات تاریخی و احساس امنیت در دو گروه ساکنین و افراد بازدیدکننده از محلات تاریخی، و شناسایی و رتبه‌بندی این مؤلفه‌ها بین دو گروه در جهت پاسخ دهی مناسب به سیاست‌های توسعه گردشگری در بافت‌های تاریخی است؛ که امروزه بسیار مورد توجه سیاستمداران و برنامه‌ریزان شهری قرار گرفته است چرا که محلات تاریخی را به مکانی گردشگر پذیر تبدیل نمایند که علاوه بر بحث حفظ هویت تاریخی، از نظر اقتصادی نیز سود آور است.

فرضیات پژوهش بر این استوار بوده که میان احساس امنیت کالبدی از دیدگاه گردشگران و ساکنین محلات تاریخی تفاوت معناداری وجود دارد. یافته‌های پژوهش تا حد زیادی فرضیات مذکور را مورد تأیید قرار می‌دهند. نتایج بررسی چک لیست مؤلفه‌های کالبدی در محله چرخاب بین ۲ گروه ساکنین و گردشگران نشان می‌دهد که مؤلفه کالبدی امنیت محیطی محله از نظر گردشگران ضعیف‌تر ارزیابی شده است. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد، تنها در مؤلفه نفوذپذیری تفاوت دیدگاه چندانی وجود نداشت و این مؤلفه در پایین‌ترین رتبه و آسایش بصری در بالاترین رتبه امنیتی بین ۲ گروه معرفی گردید.

از سوی دیگر، با توجه به این که هدف پژوهش جذب گردشگران به محلات تاریخی است، بنابراین زمانی به هدف دست یافته می‌شود که افراد با حضور در آن فضاها دچار ترس و ناامنی نگردد از این رو با لحاظ کردن مؤلفه‌های امنیت محیطی در بازآفرینی و احیا این محیط‌ها فرسوده شهری که دارای ارزش‌های تاریخی- فرهنگی می‌باشند، می‌توان محیطی امن را فراهم نمود که علاوه بر رضایت ساکنین، موجب جذب گردشگر هم گردد. از این رو براساس یافته‌های پژوهش حاضر راهکارهای عام کالبدی برای بالابردن احساس امنیت در محلات تاریخی ارائه شده، که گزیده ای از این راهکارها در چارچوب مؤلفه‌های

کالبدی مورد بررسی در این مقاله در جدول ذیل آمده است. (جدول ۹)

### پی‌نوشت‌ها

۱. اطلاعات جدول ۱ توسط نگارندگان گردآوری شده که جهت مطالعه بیشتر رجوع شود به مقالات: سلطانی، ۱۳۸۸؛ رهنما، ۱۳۷۷.

۲. اطلاعات جدول ۳ توسط نگارندگان گردآوری شده که جهت مطالعه بیشتر رجوع شود به مقاله قائدرحمتی و شمسی، ۱۳۹۱؛ کتاب صالحی، ۱۳۸۷.

3. Jane Jacobs
4. Schomo Angel
5. Ray Jeffery
6. Oscar Newman
7. Wilson, Kelling
8. Brantingham
9. Sherman, Gartin
10. Taylor, Hall
11. William Clarke

۱۲. جهت مطالعه بیشتر رجوع شود به کتاب صالحی، ۱۳۸۷.

### فهرست مراجع

۱. ابقهی، علیرضا. (۱۳۸۰). *بافت تاریخی، حفاظت، مرمت، بهسازی یا نوسازی*. هفت شهر، (۴)، ۱۱۳-۱۲۴.
۲. انجمن چارسوق اردکان. (۱۳۹۴). *طرح پایش بافت تاریخی*. اردکان: پدیدآورنده.
۳. ایرانمنش، نسیم. (۱۳۸۴). *استفاده از اصول جلوگیری از جرم از طریق طراحی محیطی و بررسی اجمالی آن در ایران. مسکن و انقلاب*، ۱۱۰، ۱۶-۲۳.
۴. بحرینی، سید حسین. (۱۳۸۶). *فرایند طراحی شهری*. تهران: دانشگاه تهران.
۵. بنتلی، ای‌ین؛ ال‌کک، آلن؛ مورین، پال؛ گلین، سومک؛ و اسمیت، گراهام. (۱۳۸۲). *محیط‌های پاسخده*. (مصطفی بهزادفر، مترجم). تهران: دانشگاه علم و صنعت. (نشر اثر اصلی ۱۹۸۵).
۶. پاکزاد، جهان‌شاه. (۱۳۸۱). *میزگرد نقش فضاهای شهری در تأمین امنیت اجتماعی*. *شهرداری‌ها*، ۴۱، ۵-۱۴.
۷. پودراتچی، مصطفی. (۱۳۷۳). *فضاهای بدون دفاع شهری*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران، تهران.
۸. پور معروفی، آمنه؛ و زمانی، زهرا. (۱۳۹۳). *ارتقای امنیت زنان در پارک‌های شهرک ولی عصر با رویکرد جلوگیری از جرم با استفاده از طراحی محیطی*. *نوسازی*، ۲۴، ۱-۱۴.

۹. تولایی، نوین. (۱۳۷۹). *شکل شهر منسجم؛ مطالعه انسجام کالبدی شهر در اندیشه و عمل*. پایان نامه دکتری، دانشگاه تهران، تهران.
۱۰. جیکوبز، جین. (۱۳۸۶). *مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی*. حمیدرضا پارسی و آرزو افلاطونی، مترجمان. تهران: دانشگاه تهران. (نشر اثر اصلی ۱۹۶۱).
۱۱. حشمتی، محمد. (۱۳۸۴). تأثیر طراحی شهری بر پیشگیری و کاهش جرائم و ناهنجاری‌ها. *صفه*، ۱۵ (۴۱)، ۸۲-۸۹.
۱۲. حشمتی، محمد. (۱۳۸۲). *فضای قابل دفاع-استراتژی طراحی شهری جهت پیشگیری و کاهش جرایم*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
۱۳. دهستانی، بهبود. (۱۳۸۳). *برنامه ریزی کالبدی گردشگری/مطالعه موردی: شهرستان آستارا*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
۱۴. رنجبریان، بهرام؛ و زاهدی، محمود. (۱۳۷۹). *برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه‌ای*. اصفهان: جهاد دانشگاهی.
۱۵. رهنما، محمد رحیم. (۱۳۷۷). *فرهنگ و میراث فرهنگی؛ مشهد شهر تاریخی-فرهنگی*. مشکوه، ۵۹، ۲۳۲-۲۵۲.
۱۶. سلطانی، مهرداد. (۱۳۸۸). *بازآفرینی مرکز شهر؛ توسعه گردشگری بر محور مرکز تاریخی شهر*. منظر، ۱ (۵)، ۷۴-۷۶.
۱۷. شرکت لوین دیویس. (۱۳۸۹). *مکان‌های امن، سیستم برنامه ریزی و پیشگیری از جرم*. (محسن هنرور و امین امینی، مترجمان). تهران: آرمان شهر. (نشر اثر اصلی ۲۰۰۴).
۱۸. صالحی، اسماعیل. (۱۳۸۷). *ویژگی‌های محیطی فضاهای شهری امن*. تهران: مرکز مطالعاتی و تحقیقاتی شهرسازی و معماری.
۱۹. صدر موسوی، جواد. (۱۳۸۶). *ارزیابی وضعیت تسهیلات گردشگری استان آذربایجان شرقی از دیدگاه گردشگران*. تهران: دانشگاه تهران.
۲۰. صیدایی، سید اسکندر؛ و هدایتی مقدم، زهرا. (۱۳۸۹). *نقش امنیت در توسعه گردشگری*. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه آزاد شوشتر*، ۸، ۹۷-۱۱۰.
۲۱. ضابطیان، الهام؛ بمانیان، محمدرضا؛ و رفیعیان، مجتبی. (۱۳۸۹). *بررسی الگوی برنامه ریزی کاربری فضاهای شهری مؤثر بر افزایش امنیت زنان (نمونه موردی: بخش مرکزی تهران)*. *علوم اجتماعی*، ۴۸، ۱۰۸-۱۴۸.
۲۲. عباس زادگان، مصطفی. (۱۳۸۴). *ابعاد اجتماعی-روانشناختی فضاهای شهری*. نشریه بین المللی مهندسی صنایع و مدیریت تولید، ۱۶ (۱)، ۶۹-۸۴.
۲۳. علی آبادی، جواد. (۱۳۸۱). *نقش فضاهای شهری در تامین امنیت اجتماعی*. *شهرداری‌ها*، ۴۱، ۵-۱۳.
۲۴. غلامی، یونس. (۱۳۸۷). *تحلیل اثرات کالبدی توسعه حرم مطهر امام رضا(ع) بر فضای پیرامون*. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
۲۵. فروم، اریک. (۱۳۶۰). *جامعه سالم*. (اکبر تبریزی، مترجم). تهران: انتشارات بهجت. (نشر اثر اصلی ۱۹۵۶).
۲۶. قائد رحمتی، صفر؛ و شمسی، هژیر. (۱۳۹۲). *بررسی شاخص‌های طراحی محیطی در پیشگیری از جرم*. *هویت شهر*، ۷ (۱۶)، ۶۳-۷۰.
۲۷. قزایی، فریبا؛ راد جهانباتی، نفیسه؛ و رشید پور، نازیلا. (۱۳۸۹). *بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری*. *آرمانشهر*، ۴، ۱۷-۲۳.
۲۸. کارگر، بهمن. (۱۳۸۳). *امنیت شهری*. تهران: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح.
۲۹. کلانتری، محسن. (۱۳۸۰). *بررسی جغرافیایی جرم و جنایت در مناطق شهر تهران*. رساله دکتری، دانشگاه تهران، تهران.
۳۰. لیتج، کوین. (۱۳۷۲). *سیمای شهر*. (منوچهرمزی، مترجم). تهران: دانشگاه تهران. (نشر اثر اصلی ۱۹۶۰).
۳۱. ماندل، رابرت. (۱۳۸۷). *چهره متغیر امنیت ملی*. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی غیر انتفاعی.
۳۲. مشهدیزاده دهاقانی، ناصر. (۱۳۸۳). *تحلیلی از ویژگی‌های برنامه ریزی شهری در ایران*. تهران: دانشگاه علم و صنعت.
۳۳. وولاند، جیک؛ و وینترام، دانیل. (۱۳۸۰). *شهر امن با نورپردازی*. (ترجمه فریبرز بهروزفر). *شهرداری‌ها*، ۲۸، ۵۰-۵۴.
34. Atlas, R. (1999). *Designing against terror: sit security planning and design criteria*. Architectural graphics standards. Florida: Atlas safety & security design.
35. Ashton, J. (1988). *Healthy cities concepts and visions*. Liverpool: University of Liverpool.
36. Australian Capital Territory Government. (2000). *Crime Prevention And Urban Design Resource Manual*. Department Of Urban Services. Australian, Sarkissian Associates Planners in collaboration with ACT Planning Land Management.
37. Boyle, J., Findlay, C., & Forsyth, L. (2001). *An Investigation into Women's Perceptions of Fear and the Design of the Urban Environment*. London, Edinburgh College of Art, School of Architecture
38. Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Public Places urban spaces*. New York: Architectural press.

39. Duhl, L. (2005). Healthy Cities and the Built Environment. *Built Environ*, 31, 356–361.
40. Gibson, V., & Johnson, D. (2013). CPTED, but not as we know it: Investigating the conflict of frameworks and terminology in crime prevention through environmental design. *Security Journal*, 29, 256-275
41. Rapoport, A. (1977). *Human Aspects of Urban Form*. New York: PergamoPress.
42. Wekerle, G., & whitzman, C. (1995). *Safe Cities: guidelines for planning, Design and Management*. New York: Van Nostrad Reinhold.
43. Pekins, D., Wandersman, A., Rich, R., & Taylors, R. (1993). The physical Environment of street crime. *Environmental psychology*, 13, 29-49
44. Siebel, w., & Wehrheim, j. (2003). *security and the urban public sphere*. *urban studies*, 42(2), 45-60
45. Wellesley, D. (1990). *Urban living the individual in the city*. Hongkong: Longman group.





security has been provided, and the threat of spatial opportunities to reduce the security feeling cause the increasing presence of more tourists in historic neighborhoods that have strong potential for tourism in Iran, and promote the dynamism and vitality in historic neighborhoods.

... **Keywords:** Historical Context, Perimeter Security, Secure Urban space, Visual Comfort, Permeability.



---

\* Corresponding Author: Email: [zeinab.mirhoseini@gmail.com](mailto:zeinab.mirhoseini@gmail.com)

# The Effect of the Physical Components of the Historical Context on the Environmental Security of Tourists (Case Study: Ardakan, Charkhab Neighborhood)

*Zeinab Mirhoseini\**, M.A. Student of Architecture, PNU University, Tehran, Iran.

*Heydar Jahanbakhsh*, Ph.D., Associate Professor, Department of Art and Architecture, PNU University, Tehran, Iran.

## ... Abstract

Upgrading environmental security of historical context that are going to be abandoned, due to main components in addition to creating peace from being in a safe environment, also it causes to attract tourists. Success and sustainable growth of tourism depends on well-functioning and coordinated numerous elements and factors which are interconnected. One of the most important of these factors is the safety of tourists and tourist destination. Accordingly, by recreating in accordance with maximum efficiency and increasing security, the abandoned environments provide people optimal background activities in these environments. The development of tourism industry in Iran as a way of diversification of revenue of the country should be considered more than ever by planners and policy makers, because Iran despite of having a history of ancient civilizations and diverse historical and cultural attractions still has not used the advantages of this industry in a proportional place. The unfulfilled security needs of the audience with the historical context of cities, not only prevents from reaching to higher level needs such as self-actualization, aesthetic, knowing and understanding, but also reduce social interaction and ultimately they are followed by vacant and abandoned historic neighborhoods.

So, the impact of the main components in increasing environmental security in two groups of residents and tourists of Charkhab neighborhood is targeted. In order to collect data on the theoretical basis, the studies in five sectors including the historical context of tourism, health & safety in connection with the tourists, safe urban environment, security of urban fabric, and similar examples in the world are followed to respond the research question based on that gathered information. The used method in this study is causal-comparative and by means of questionnaires and observation to analyze the views of residents and tourists and by taking advantage of existing library resources and collecting information, Charkhab neighborhood is selected as the sample and it is periodic. Data analysis was performed by using SPSS software that Student T test for independent groups of the assumption of homogeneity of variances was used to check the effect of the main components of environmental security. Statistical population of the study, due to the uncertainty of tourists' population, is available sampling method considered, as 120 people were used (60 people per group). Finally, research indicates that between environment main components that include: Form and size of the space, environmental visual comfort, spatial organization and permeability, quality of buildings and land use perspective from two groups, there is a difference and in terms of tourists compared to Charkhab neighborhood residents is less secure. However, in prioritizing the main components in terms of both groups, visual comfort is in highest rank and permeability is lower in rank. So, in the end by presenting the main strategies to promote environmental